

Ədalətin və hüququn aliliyi naminə

Ötən əsrin nüfuzlu dövlət xadimlərindən olmuş Uinston Çörçil demişdir ki, “Siyasetçi növbəti seçkilər, əsl lider gələcək nəsillər barədə düşünür”. Tarixən bir çox nüfuzlu liderlərin siyasətdə qarşıya qoyduğu məqsədlərə yetişərək uğur qazanması, rəhbərlik etdiyi kütləni, xalqı böyük fəlakət və fəciyələrdən himn etməz və həzri fəhm, intuisiya və uzaqgörənliyin nəticəsi olmuşdur. Anadan olmasının 98-ci ildönümünü qeyd etdiyimiz ümummilli lider Heydər Əliyev də məhz belə uzaqgörən, siyasi proseslərin inkişaf trayektoriyasını duyan, çoxgedişli kombinasiyalar qurmağı bacaran, hadisələrə pozitiv təsir göstərən fenomenal şəxsiyyətlərdən biri kimi xatırlanır.

Hələ ötən əsrin 70-ci illərində məhkəmə, prokurorluq, daxili işlər orqanlarında həyata keçirilən köklü kadr dəyişiklikləri, təsərrüfat-iqtisadi xarakterli cinayətkarlığa qarşı mübarizənin sərtləşdirilməsi məqsədilə atılan addımları, hüquq-mühafizə orqanları əməkdaşlarının mənəvi cəhətdən sağlamlaşdırılması, qanun keşikçisi adını daşımağa layiq olmayanların orqanlardan uzaqlaşdırılması Ulu Öndərin cəmiyyətdə hüquq normalarının möhkəmlənməsində maraqlı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Ali məktəblərə qəbulun şəffaflığını təmin edən, bu sahədəki əyintilərin kökünü kəsmək niyyətini cəsarətlə, qətiyyətlə gerçəkləşdirən Heydər Əliyevin səyləri ilə universitetin hüquq fakültəsi yenicən istedadlı gənclərin üzünə açılmış, burada təhsilin səviyyəsi və nizam-intizamla yanaşı, hüquqşünas kadr hazırlığı işi keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Məhz bu qətiyyətli tədbirlərin nəticəsi olaraq o zamankı Azərbaycan Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsi əvvəlki hörmət və nüfuzunu bərpa etmiş, yüksək səviyyəli hüquqşünas kadrların hazırlığı prosesində aparıcı statusunu qorumuşdur.

Əsl lider bütünlükdə mühtidən asılı olan adamlardan onunla seçilir ki, ətrafda baş verən hadisə və proseslərə münasibətdə passiv müşahidəçi mövqeyindən çıxış edərək biganəlik, laqeydlilik göstərmir. Ulu öndər Heydər Əliyevin müstəqilliyin ilk illərində milli dövlətçiliyi qorumaq üçün nümayiş etdirdiyi qətiyyət və prinsiplilik, bu mənada onun yüksək liderlik əzmini nümayiş etdirir. Heydər Əliyevin ümummilli liderə çevrilməsini təmin edən ən başlıca amil onun ən çətin və mürəkkəb siyasi

şəraitdə məsuliyyətdən boyun qaçırması, xalqın, dövlətin problemlərinə biganə qalmaması olmuşdur.

Əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqının demokratik-hüquqi dövletdə yaşamaq idealinin real və dayanıqlı əsaslar üzərində gerçəkləşərək əbədiləşməsi də ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. 1995-ci ildə Ulu Öndərin rəhbərliyi altında hazırlanaraq ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının müddəalarının üzde birinin sifri insan hüquq və azadlıqları ilə bağlı olması Ulu Öndərin haqqa, ədalətə tapınan lider olduğunu bir daha təsdiqləyir. Konstitusiyada hakimiyyətin bölgüsü prinsipləri dəqiq əksini tapmış, zamanın tələbi ilə səsleşən məhkəmə-hüquq islahatlarının həyata keçirilməsinə fundamental hüquqi zəmin yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 21 fevral tarixli Sərəncamı ilə yaradılmış Hüquq İslahat Komissiyası tərəfindən işlənib hazırlanmış “Konstitusiya məhkəməsi haqqında”, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” qanunlar ölkəmizdə məhkəmə-hüquq islahatları sahəsində aparılan ilk mühüm addımlar olmaqla, müstəqil məhkəmə sisteminin yaradılmasına və fəaliyyətinə imkan yaratmışdır.

1 dekabr 1998-ci il tarixli “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun tətbiq edilməsi və məhkəmə islahatlarının həyata keçirilməsinə dair tədbirlər barədə” Fərman əsasında ardıcıl surətdə gerçəkləşdirilən məhkəmə islahatlarının başlıca məqsədi qanunun aliliyini təmini, məhkəmə hakimiyyətinin dövlət idarəçilik mexaniz-

mində nüfuzlu və müstəqil təsisat kimi təşəkkül tapması, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi zamanı insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin yüksək səviyyədə təşkili, peşəkar hakim korpusunun formalaşdırılması və digər konseptual məsələlərin həlli olmuşdur.

“Məhkəmələr və hakimlər haqqında” qanuna əsasən, hakimiyyətin üç müstəqil qolundan biri olan məhkəmələr dünyanın müterəqqi təcrübəsinə əsaslanan modeldə formalaşdırılmışdır. Həmin vaxtdan etibarən keçmiş sovet respublikaları arasında, demək olar ki, ilk dəfə Azərbaycanda həbs və insan hüquqlarını məhdudlaşdıran digər prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqi məhkəmələrin müstəsna səlahiyyətinə aid edilmişdir. Həmçinin məhkəmələr üzərində hər hansı, o cümlədən prokuror nəzarəti ləğv olunmuş və demokratik məhkəmə nəzarəti institutu formalaşdırılmışdır. 2000-ci ildə dövlətçilik tariximizdə ilk dəfə olaraq hakimlər şəffaf prosedurlar əsasında, o cümlədən test üsulu ilə imtahanla seçilmiş və nəticədə hakim korpusu təzələnməmişdir. Görülmüş tədbirlər əhali arasında məhkəmələrə inamı artırmış, məhkəmələr barədə keçmiş sovetlər birliyindən miras qalmış “cəza orqanı” təəssüratı aradan qaldırılmışdır.

Fransız mütəfəkkiri Jan-Jak Russo demişdir ki, dövlət onun inkişafı ilə bağlı yeni fikir və ideyalar tükənəndə ucuruma yuvarlanır. Müstəqil Azərbaycan dövləti isə bu təhlükədən birdəfəlik qurtulmuşdur: Heydər Əliyev təkə güclü dövlət yaratmaqla yanaşı, onu özündən sonra inamla idarə edəcək, çoxşəxəli müterəqqi islahatların varisliyini uğurla təmin edəcək layihə davamçı da yetişdirmişdir. 2004-cü ildən həyata keçirilən islahatlar nəticəsində məhkəmə hakimiyyətinin özünüidarə orqanı olan Məhkəmə-Hüquq Şurasının tərkibi yenilənərək əsasən hakimlərdən, eyni zamanda, ölkə Prezidentinin, Milli Məclisin, prokurorluğun, Vəkillər Kollegiyasının nümayəndələrindən ibarət formalaşdırılmışdır. Hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, iş yerinin dəyişdirilməsi, vəzifədə irəli çəkilməsi, intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi və onların fəaliyyəti ilə bağlı digər məsələlər bu orqanın səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılmasına, rəhbər tutan səlahiyyət sahiblərinin - ilk növbədə, insan taleyi ilə bağlı qərar qəbul edən hakimlərin fəaliyyətinin asılı olmuşdur. Son illərdə Hakimlərin Etik Davranış Kodeksinin qəbul edilməsi, məhkəmə hakimiyyətinin hazırlıqlı və mənəvi cəhətdən saf hakimlərlə komplektləşdirilməsi üzrə tədbirlərin davam etdirilməsi, bütün məhkəmələrin tərkibinin təzələnməsi məhz bu reallıqlarla şərtlənir.

Məhkəmələrin iş yükünün azaldılması, işlərə vaxtında nəzərdə tutulmuş qaydada və vaxtda baxılması məqsədilə məhkəmələrdə hakimlərin sayının artırılması xüsusi diqqət mərkəzində olmuşdur.

Ümumilikdə, son illərdə hakimlərin sayı 2 dəfə, məhkəmə işçilərinin sayı 75 faiz artırılmışdır. Hər bir hakimə köməkçi ayrılmışdır. Respublika üzrə hakimlərin sayının 800 nəfər müəyyən olunması da ədalət mühakiməsinin keyfiyyətini daha da yüksəldilməsinə xidmət etmişdir. Bundan başqa, son illər hakimlərin müddətsiz - son yaş həddinədək təyinatı, fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi və intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsinin şəffaf və demokratik əsasları təsbit olunmuşdur.

Son illər Avropada ən müterəqqi və şəffaf hesab edilən bu qaydalar əsasında 400-ə yaxın yüksək hazırlıqlı hüquqşünas hakim vəzifələrinə təyin edilmişdir. Hakim vəzifəsinə yeni təyin olunmuş şəxslər uzunmüddətli nəzəri kurslarda iştirak etmiş, məhkəmə-

İlham Cəfərov,
Nesimi rayonu
Məhkəməsinin sədri

lərdə təcrübə keçmiş, xarici ölkələrə tədris səfərlərinə göndərilmiş, beləliklə, çətin hakim vəzifəsi üçün tam hazırlanaraq müxtəlif məhkəmələrə təyinatlar almışlar. Ölkədə ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması üzrə görülən müterəqqi tədbirlər nüfuzlu beynəlxalq qurumların da diqqətini cəlb etmiş, Avropa Şurası Ədalət Mühakiməsinin səmərəliliyi üzrə Komissiyası (CEPEJ) Azərbaycanda hakimlərin seçimi prosesini bilavasitə izləməklə ölkəmizin təcrübəsinə digər Avropa dövlətlərinə örnək kimi göstərmişdir.

Əhalinin məhkəmələrə müraciət imkanlarının asanlaşdırılması üçün son 5 ildə 20-dən çox məhkəmə yaradılmış, məhkəmə infrastrukturunun yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Vətəndaş-məmur münasibətlərində yaranan mübahisələrin qısa zaman çərçivəsində çevik həllinə imkan verən inzibati-iqtisadi məhkəmələrin yaranması və 2011-ci il yanvarın 1-dən inzibati işlərə məhz yeni yaradılmış həmin məhkəmələrdə baxılması Azərbaycan məhkəmə sistemi üçün tamamilə yeni hadisədir.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev Şəki Məhkəmə Kompleksinin açılış mərasimindəki təntənəli çıxışı zamanı demişdir: “Azərbaycanda hüquqi dövlət quruculuğu prosesi sürətlə gedir. Əlbəttə ki, məhkəmələrin şəffaflığı, məhkəmələrin işi burda xüsusi

rol oynayır. Verilən məlumatlara görə, son vaxtlar məhkəmə qərarları ilə bağlı daxil olan şikayətlərin sayı azalır. Bu onu göstərir ki, qərarların böyük əksəriyyəti ədalətli qərarlardır.. Deməyə əsas var ki, son vaxtlar bu sahədə müsbətə doğru dəyişikliklər göz qabağındadır”.

Dövlətimizin başçısının 3 aprel 2019-cu il tarixli “Məhkəmə-hüquq sisteminin islahatlarının dərinləşdirilməsi haqqında” Fərmanı keyfiyyətcə yeni mərhələdə məhkəmə-hüquq islahatlarının dərinləşməsinə geniş imkanlar açmışdır. Fərmana əsasən, Azərbaycan Respublikasının bütün məhkəmə sədrinə və hakimlərinə məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzunun artırılması və cəmiyyətdə məhkəmələrə etimadın möhkəmlənməsi üçün fəaliyyətlərində ədalət, qanunçuluq, qərəzsizlik, aşkarlıq, hər kəsin qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi kimi prinsiplərə dönmədən riayət etmək tövsiyə edilmişdir.

Fərmanla Ali Məhkəməyə, Məhkəmə-Hüquq Şurasına və Ədliyyə Nazirliyinə sahibkarlıqla bağlı mübahisələrə müvafiq sahədə daha dərin hüquqi bilik və təcrübəsi olan hakimlər tərəfindən baxılmasını təmin etmək məqsədilə vergi və gömrük ödənişləri, məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının ödənilməsi ilə bağlı yaranan mübahisələrə, habelə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar digər məsələlərə dair işlər üzrə ixtisaslaşmış məhkəmənin yaradılması tapşırılmışdır. Bununla əlaqədar ötən müddətdə inzibati və kommersiya məhkəmələrinin formalaşdırılması işi başa çatdırılmışdır. Xüsusi vurğulamaq istədik ki, iqtisadi mübahisələrə, eləcə də sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı iddialara ixtisaslaşmış məhkəmələrdə baxılması iş adamlarının hüquqlarının qorunması baxımından da əhəmiyyətlidir. Ümumilikdə məhkəmələrin icimai inamın yüksəldilməsi, ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması, bu sahədə xoşagəlməz halların tamamilə aradan qaldırılması Prezident cənab İlham Əliyevin əsas tələblərindəndir.

Koronavirus pandemiyası ilə mübarizə məqsədilə tətbiq edilmiş xüsusi karantin rejimində qanunçuluğun, hüquq qaydalarının, nizam-intizamın daha da möhkəmləndirilməsi, eləcə də pandemiyanın qarşısının alınmasında vətəndaş məsuliyyətinin artırılması baxımından qanunvericiliyə edilmiş əlavə və dəyişikliklər son dərəcə əhəmiyyətlidir. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətəlar Məcəlləsinə, eləcə də Cinayət Məcəlləsinə edilmiş əlavə və dəyişikliklər mahiyyətcə karantin rejimi qaydalarının pozulmasına görə hüquqi məsuliyyətin artırılmasına, beləliklə, həm də Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının tövsiyələrindən irəli gələn tədbirlərin reallaşdırılmasına xidmət etmişdir.

Bütün bunlar bir daha təsdiqləyir ki, ölkənin məhkəmə-hüquq sistemi keçirdiyi uğurlu inkişaf yoluna görə məhz qüdrətli liderinə - ulu öndər Heydər Əliyevə borcludur. Məhz Heydər Əliyev siyasətinin ötən illərdə uğurla davam etdirilməsi nəticəsində Azərbaycan dövlət müstəqilliyi hər bir vətəndaş üçün qürur mənbəyinə çevrilmişdir. Bu gün müstəqil Azərbaycan dövlətinin yürütdüyü siyasət tam mahiyyəti ilə vətəndaş amilinin mənafeyinin təmin olunmasına, insanların rifah halının yüksəlməsinə xidmət edir. Və həm də ürəkdən inanırı ki, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında yeni dövrün tələblərinə uyğun davam etdirilən müterəqqi islahatlar respublikada insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının etibarlı təminatına, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesinin sürətləndirilməsinə təkan verəcəkdir.